

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 104 (11302)

1980 чылдың май 2, пятница

1925 чылда үндүрүлгөсү

Өртөө 2 көп.

ТАЙБЫҢ ТУРГУЗУУШКУННУҢ УГЛАНЫШКЫНЫ-БИЛЕ

Москвага Кызыл шөлге Май Бирниң чыскаалы

Бистин чуртувустун байыр-лаады Май Бирниң эртенги оңзагай: эртенги херелдин кы-зал өңүндө хоорайларын, суурларын шимделгил кудумчулар, кайгамчык улуг чаа туудулар чилиг кызыл өңдөр-биле чечетилип келир. Кызыл өң — сорук, ийге-ажы-иш, өөршүлүкчү дем-дээ, демселдин, революция-нын болгаш тилелдерин дем-дээ — Ала-чурттуң эртенги чет-тинмес делгенеринин шим-делгиле бөгүн кол күлү ол-дур.

Тайбының, аас-кежениң, күш-ажылдың ыр-шоорлук, каткы-жөлүгү, хей азы үнөр-лүгү чаксы эртенги — Төрөн чурттуң Май Бирниң эртенги келген. Бир ужулдан өске ужулга чедир, Камчатканын харлыг дагдарындан Кавказ-тарын кайгамчык тоганды электеринг чедир коммунизм тургузуучуларын чурту ба-йырлаар үнүшкен. Оң-биле кады Чер бөмбүрөөнүн ийи-бүрү широталарынын миллион-миллион ажылчы чоннары Май Бирниң туугун ааганга ба-за ол хүн тургунган.

Бүгү улустун байырлаанын пайыскалы — Москва улам чараш, анык шынчир кирген. Чаа кудумчуларын болгаш шимдерин каас шимдерин на-йыскаалдык өңдөр чөгөй-өңүр-хөвөрнө, туктарың болгаш транспаранттарын кызыл өңдөргө, кызыл гоз-дига дөсөктерин мага хаммас чараш өңдөргө улам чагай бидиртүп апарган. Бичаңгаш кудумчу, проспекти бүгү кай-лар угалгандың хамма-рыга чокка, бөгүн байыр-лааңкы кол черинге — Кызыл шөлге чедире бээр.

Бо чылдың Май Бирни бүгү планетаның кайгамчык бай-ыраалында — В. И. Ленинни төрттүгүн хүндүн бээр 110 чыл оюнуң байырлаанын эстафетаны алган. Күш-ажылчы чаа-чаа чедириниң ху-мун дөсөткөсүн, совет чурттуң экономикаын улуг програм-маны боттандырыпга бу-рунгар база бир бүдүрүлгө боттандырып келген. Бо чылдың болгаш нийтиң-биле беш чыл-дын бүдүрүлгө оңаалдарын хуусаа бетинде күөдүр дээр бедиткен хүлээлелерин ми-лион-миллион ажыл-ишчилер алган. Бистин хой националдыг күрүөстүн амыдыралына улуг болушун, социалист демократиянын байырлыг өңдөлдөшкөн болгаш авто-мун, республикаларын Дээди Советтеринге, улус депутат-тарың чер-чер Советтеринге оокта чагы сонгудалар болган. Социалист нийте-дин эң төлөпкө заматтары — коммунистерниң болгаш партия кижилеринин бузу-лас боттандырып калды-лары дээр боттандырып турар Ленинни партия-биле болушук ный-бизм чыгыс элтин совет улус бо байырлап хүндө ба-за катал бадыткан. Бирги элечте делегенин дүшүр-лүг чорунуң чаагырышкы-ны, делегенин ракет-адролуг дайынның кыжанын кош-кадыр дээр улустарын кады чорудар демселдин баш удур көрүп турар тайбының кал-

белен. Күрүенин универмагы-ның баарында Маркстың, Эн-гельстың, Ленинниң портрет-теринг аажок улуг панно-ву аскаң. Кызыл торгуда «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!», «Коммунизм тилээр!» деп сөстөрүн бижээ. Кремльдиң курантыларында 9 шак 50 минута. Шөл хар-а чыгаш дээр аразында чадыл каан хөмсү шыкша апарган, марш-парадын киржикчилери дола берген.

Хүндүгү аалчыларын ий-дирлеринде — Ленинни партия-нын хоочуннары, Октябрь ре-волюциянын киржикчилери, партия, совет болгаш хей-иш-ти организацияларын төлө-лекчилери, шылдарагай пол-ководчулар. Чалаттарганын-нын аразында — баштайгы беш чылдарын шалчылчылар бол-гаш бистин хүнеринин маадырлары — бүдүрүлгенин мурнакчылары, эртенин бол-гаш культураның көсү ажыл-дакчылары, ССРЭ-ниң ужу-дукчу-космонавтылары.

Аалчыларын аразында — анык-бүрү чурттарын проф-визел организацияларын төлө-лекчилери, тайбың болгаш улустарын байырлы дээр көсүк демселчилери.

Москвага болгаш найы-салдың аажылары Комму-нист партиянын, Совет күрү-енин удуртукчуларына «Ура!» деп кыгы-биле дин-митинг, үргүлүлгөдиг адыш чаксааның-биле чүрөктүң хаммазында пиз байыры чедир турган. Мавзолейнин Топ ийиргичи шыр Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громов, А. П. Кириленко, А. Н. Косы-гин, М. А. Сулов, Н. А. Ти-хонов, К. У. Черненко, М. С. Горбачев, П. Н. Деми-чев, В. В. Кузнецов, Б. Н. По-номарев, М. С. Соловьев, И. В. Капотов, В. И. До-лгий, М. В. Зиянов, К. В. Ру-сакое үнүп келген.

Оларын аразында совет шериг начальниги.

Эртенгиң 10 шак. «Мээң делгем Төрөн чуртум» деп чачыл болган мөзгөлдө дин-малы турган. Фапаралар-нын байырлаачы ажаагы Кы-зыл шөлдүң кырында чыгыла-нып үшкөн. Чурттуң кол пр-в-лүгө хей муң кижилерин үнү чыгылап турган — марш-парады киржикчилери «Совет Эвилелин Коммунист партиянын Ленинни Топ Комитетинге алаар! Алаар! Алаар!» деп йөрөөдөрүн са-лып турган.

Деп-дөскү чыскаалган-нарын кырында — кызыл песте бижээң лозунгар. Ол лозунгарын бирөөнине бижээңи болгаш: «Совет улустун сыйы каттыжышкыны — ол дээр, бистин социалист күрүөсти-нин күчү-нүң идегелдиг үн-дөлин-дир!».

Тайбыңа мынашылдыг даш-тык политикамы хажык чок боттандырып турар Ленинни партия-биле болушук ный-бизм чыгыс элтин совет улус бо байырлап хүндө ба-за катал бадыткан. Бирги элечте делегенин дүшүр-лүг чорунуң чаагырышкы-ны, делегенин ракет-адролуг дайынның кыжанын кош-кадыр дээр улустарын кады чорудар демселдин баш удур көрүп турар тайбының кал-

бах, алызын болган болгаш херек кырында боттут про-грамманы амыдыралда че-дишкенин боттандып турар.

Транспаранттарда — чаа дайынны кысып үндүрер та-лазы-биле империализмниң аг-рессив чимселенишкенинге уу-р, чепселенишкенинге эндер бөдүрерин калбар-тыпга уу-р демселди улам-на күшөлдөргө кыгы-рылгар. Делегенин ийги да-йынның таварыштыганы ажы-шүжүгүгүндүгү кижиг төрөлгөстөниң бодалыга че-дээд утундурбайн турар. Ки-чаарга бөгүн, совет улустун фашизмни ашкан тилелгени-ниң 35 чыл оюнуң бүдүрүлгө империализмни дайындык бөлүктөргө бүгү депшиле-диг делегет шиптирелин-биле «Чок!» деп делгелетп турар.

Чыскаалганынын кырында — коммунист болгаш ажил-чы партиялар, социалист чурттарын улустарына, ко-лоннадыг дараалдан хоста-дыр чедип алган болгаш на-ционал хаммагышпас чоруну бижылаары база социал делгелде дээр эрес-дидем де-миселди чорудуп турар улус-тарга байыр чедирешкенин бижээң кызыл пестер.

«Совет Эвилелин тайбы-ны мынашылдыг Ленинни даш-тык политикамы делгелерин — дээр кыгы шөлге чыгыла-ны берген.

Марш-чыскаалдыг сес муң киржикчилери: «Ленин, партия, коммунизм!» деп алган чо-раал. Хой үнүгү «Ура!» шөл кырында чыгылап чоруп-кан.

Пионерлер мавзолейниң ий-дирлерин үнүш. Коммунист партиянын, Совет күрүенин удуртукчуларына чедире, кызыл бантыларын тууду-кан.

«Тайбың», «Күш-ажыл», «Май» деп бижиктеринг амы-педерин бижылаан анык-бүрү өңүгү шырлар агаарже ко-дуртуп үнүлгөн.

Марш-чыскаалдыг киржик-чилери мавзолейниң баары-биле эркен. Туктарга, лозунгар-га, кызыл чекеттерге, Совет Эвилелин Коммунист партия-нын болгаш совет улусту алдаржыткан май бирини кий-гилеринге хаажылапкан панно Кызыл шөл-биле шимчел бар чоран, мыда — СЭКП ТК-ның Чингис секретари, ССРЭ-нин Дээди Соединиң Президиумунун Даргазы Чыскаалганынын кырында — СЭКП ТК-ның Политбюро ке-жигеринин портреттери.

Тогуз музейнин талазында күш-ажылчы Москваңың аялганы чокушупан, улам-на тода кылдыр динишыл кел чоран. Чыскаалганынын колонналары Кызыл шөлге хостуг агышкын болуп кирип келген. Мурунда — Маадыр-хоорай Москваңың орешер кожаалары-биле каастаан ту-гу. Найыскаалдыг ажилчы агышкын болгаш интеллиген-циянын эң дээр төлө-лекчилери, онгу беш чылдың му-накчылары, эртенги чылдың я-рыжырын түнел-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министр-лер Чөвүлелин, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ның ши-лчир Кызыл туктары-биле шадаткан коллективтерин төлө-лекчилери хоорайын ту-гун үдөп чорур хүндүлүг а-

дарга таварышкан. Москваның 128 бүдүрүлгөсү болгаш албан чери ол бедик шаңналарын чедип алган.

«ЗИЛ» автомобильдин ма-келди Төрөн чурттуң беш ор-дени — Кызыл шөлге баштай киргенеринг бирээңи колонна-ның кататтыгымас «амдар бижээ» илгиди. Совет авто-мобиль туудуун кол бүдүрүл-гө — И. А. Лихачев аттыг заводтун төлө-лекчилери эр-кен. 1918 чылдың чайынында В. И. Ленин «АМО»-га чо-рааш, улазас үндүрер деп тур-ган баштайгы чус автомобиль-дерин дутайын чугаалаан. Ам заводтун конвейерлеринде чыл бүрүндө-ле ийи чус муң ажыг күчүлүг чүк машина-лар үнүп турар. Олар улус ажил-агынын бүгү-ле алыр-ларында ажиллап турар бол-гаш делегенин бежен чурт-тарында неперелди чаалап ал-ган.

Бо чылдың дөрт айында пландан атыкка 640 авто-мобиль, 500 соодукчуну бүдү-рүп үндүргенин рапорттаан транспарантын элчилер ту-дуп алган чоран.

Беш чылдың күш-ажылчы чедирешкенинге эйе улус салышкыны кирген кижилер чыскаалганынын боттандырыпга чорур эртенги бөгүн келди. Агаарында беш чыл оңаалдарын В. И. Ленинни төрттүгүн хүнү-дө бээр 110 чыл оюнга че-дир хуусаа бетинде күөдүр дээр Бүгү-эвилелин соци-алист чарыжынын эгелекчи-лерин бижээң — слесари-чоллаачы, ССРЭ-нин Күрү-не шаңналынын лауреалы В. Кра-ишчев ажиллап турар эйи-биле кады чыскаалга чедип келген.

— Бистин заводувуста ады муң кижиг беш чылдың оңаал-дазын күөдөлдөргө бөгүн, байырлап хүндө демсел-лери өөрчүтүп-тур — деп, ол чугаалаан. — Оларын алка хойуге Ленинни хүндө бижиктерин найыскаалга бир дугарында байырлааның-биле тываскан. Дөрт чыл мурунда бистин коллективизм-биле уужуржышкын үзгөндө Ле-онид Ильич Брежневтин саган соруктарынын элчилер чедирешкенин шиптирелетп турар. Беш чылдың дүртүгүн бүдү-рүлгө күш-ажылдың бүдү-рүлгөсү дөрттүгү бир кезинге өскөн. Динел шимчелкичиг чаа автомобиль чоокта чаа конвейерден үшкөн. Ол мурун-дагы моделдерден дык ка-налгалыг, автопоезд соста-вына хой чүкүт сөөртүп бо-лур аргалыг. Ажыктыг болгаш шырлар ол машиналар ам чаксы хову ажилдарында кир-жи берген.

Улус ажил-агынын бүгү-ле адырларында ажилдан ажыктың болгаш шынарын бедидеринге улаанышкыны хажык чок боттандырып — ол чугула соруктамын СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пла-нунуң шиптирелдеринде баа-катал оңаал айткан. Ажил-дан ажыктың, шынарын бедидер дээр чагай амы-дыралын улам ийи-агы озу-дөсиге, бистин Ала-чуртувус-тун күчү-шылды, камгала-ны аргазын бижылаарына ийги бээр-дир. Партиянын ол оңаалдын амыдыралга боттандырыпга киржиге —

совет ажил-ишчи бүрүзүгү хүн бүрүдө ажил-чоруду-ла-зында эй-не кол күлү.

— Харин оон уламында улум улуг көдүрүшкү-нүг, арбын берилдиг ажилдар хүлээлелгил бис. Бистин за-водтун продукцияныг күрү-неңи Шынар демдөз чуртта бир-ле дугаар тывасканын чоргаарлап мен. Ам-даа дөрт азы аттарлыг электр-шымчедикчилерге апрель 22-де хүндүлүг аттарын тываскан. Продукцияны шынарын улам экижилер, бистин бүгү ажил-агынын өске-84 миллион рубль партиянын айтмышкыны бижы-биле барымдаалап турар бис.

Автономнуг шугумарын ССРЭ-нин 50 чылы аттыг за-водтун төлө-лекчилери Ма-взолейниң баары-биле эркен. Ол бүдүрүлгениң чедиринге кылдыган шугумар, тускай станоктар КамАЗ-та, ВАЗ-та, чурттуң өске-да эң улуг за-водтарында идегелдиг ажил-лап турар.

Чектерге-автоматтарга, бү-рүн автоматтык бүдүрүл-гөргө ажиллаар ховар дээр дериг-херекселерин тургузу-п турар кижилер база Май Би-риниң маржында. Анык салгадык төлө-лекчилери-биле кады байырлап чыскаалың сүдүрүлгөсү — азындаа маадырлыг чоруктары болгаш тайбын ажил-иш Төрөн чурттуң шаңнаалары-биле де-мелестеткен дайынчы хоочун-лар. Оларын аразында — слесари, чектин парторганиз-ация секретари Б. Топорков.

— Бо Майын Бирин өске кайгамчыктыг болушкунуң — Ала-чурттуң Улуг дайы-ныга совет улустун Тилел-генин 35 чылдың бүдү-рүл-гөсү байырлап турар-дыр бис деп ол чугаалаан. — Бистин фронттук бүгү ажилчы-нарымыз тураскаалдыг хүнү күш-ажылчы бед-биле де-мелдээр — чартык чылдың оңаалдазын Май 9-та чедир күөдөлдөргө шиптирелдэн. Бис-тер, дайынны хоочуннары, тайбының өрөк-үзгөсүн эки бийир бис. Планетаны «соок дайынны» чедирине дээр кирип чыгарып, Европаны Пей-татонун ракетка шенер чери болдарары оралдажып турар америк администрацияны авантюрист улаанышкыны мынагыш бистерин шипту-вустун ханы килеңизиниң а-висти хайныктырып турар. Де-лөгө империализмниң бол-гаш реакциянын калды-лаа чимселенишкенин коргунчуг эвес мык Төрөн чуртувустун күчү-шылды ажил-ишчи-биле улам-на бижылаар бис.

Бүгү-эвилелин коммунист суботниги совет улустун күш-ажылчы бедик көдүрүшкү-нүң күөкү чижээ бооп иле-рэн. Чурттуң бүгү ажил-иш-чилери-биле казы ол хүн ады миллион кире москвалык шалычы ажиллап хүнүн. А совет эрге-чагырганын баш-тайгы чылдарында суботни-терин эрттеринин эгелекчи-лери Москва-Сортировочная локомотив депоуунуң коллек-тив болган. Чогун-на ол эгелекчи-биле коммунизм эге-үзгөсүн барып Ленин эге-кери корген. Ол алдарык

(Төңүзү 2-и арында).

СЭКП Төп Комитетинде, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинде, ВЦСПС-те болгаш ВЛКСМ ТК-да

1980 чылдың апрель 19-та В. И. Ленинни төрттүгүн хүнүдөн бээр 110 чыл оюнга тураскааткан Бүгү-эвилелин коммунист суб-ботниги болуп эркен.

Субботникке 150 миллион хире кижиг киришкен, олар заводтарга болгаш фабрикаларга, туудуларга, совхозтарга болгаш колхозтарга, транспорттуң болгаш улус ажил-агынын өске-84 адырларын бүдүрүлгелеринге, олышкы хоорайларын болгаш чурттакчылыг черлерин чагайжыдылганын ажилдааннар. Чүгүлө улутпур бүдү-рүлгелери безин 842 миллион рубль-дин продукцияны бүдүргөн, субот-ник үзгөндө санаттыңан ажил тө-лөпиринин түңү 173 миллион рубль болган.

Бүгү-эвилелин коммунист субботниги совет кижилеринг бедик медерелдин болгаш патриотизмин, оларын Ленинни, Коммунист партиянын херээңге кызыгаар чок бердигенин, чурттуң экономикаын болгаш камгалат күчүзүн улам ийи бижылаарына ажилчы ан-гынын, колхозчу тараачынын, интеллигенциянын төлөпиг са-лышкыны киирер дээр изиг чү-күлүн чаа күш-биле илгерилеп

көргүскөн. Совет улустун субот-ник үзгөндө халас болгаш кызымак күш-ажылды оларын 1980 чыл-дын планын даалгаларын болгаш социалистг хүлээлелерин хуусаа бетинде күөдөлдөргө, онгу беш чылды чедирешкенин доозар, СЭКП-нин ам болур XXVI съездин чаа-чаа күш-ажылчы тилелгелер-биле у-куур дээр күөл-чүкүлү бодарып көзүлгөн.

СЭКП Төп Комитети, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлети, ВЦСПС бол-гаш ВЛКСМ ТК ажилчынарга, колхозчуларга, инженер-техниктиг ажилдакчыларга болгаш алба-хаакчыларга, дайынның болгаш кыш-ажылдың хоочуннарына, Ар-мияның болгаш Флоттун дайынчы-ларына, студенттерге болгаш өр-еникчилерге — коммунистг суб-ботникке идекпейлг киришкенер-ге шиптузунга чүрөктя ханызын-дан өөрүп четтиришкенин илер-гейлел тур.

Субботник эрттиргенин түнел-линде алдынан ашка-хөргөнгин иелерге болгаш чаштарга санаторий-лер, школа назыны четпезн уруглар албан черлерин тударына база дайынның болгаш тайбының хо-очуннарын медицина хандырыл-гын экижидеринге бээр.

МАЙ БИРИ ТЫВА ЧЕРДЕ

Кызыл хоорай

Тываның найыскаалы Кы-зыл Май Бириниң эртенги өөршүлүгү, байырлаадыг үн-өр-биле эгелдэн. Муң-мун кижилер найыскаалдыг ку-думчуларын үнүп, боттары-ның колонналарын чыгыр черлеринге шүжүкү, ыр-шоорлук, каткы-жөлүгү чоруп турганнар. Хоорайын кудум-чуларында хожум-музыка үн-нөп чагылапкан, кызыл тук-тар, транспаранттар чер-ле болганда кызыл-айраң кыл-дыр чайынанган, чаксы сал-гында киникит тургулаан. Ылаңгыя Ленин кудумчуу онза каас-шпик кылдыр ши-меттинген.

Республика найыскаалың В. И. Ленин аттыг шөдү. Партия обкомунун, чакы черини, хожум-шпн театрынын бол-гаш педагогика институтунун бажынында Май Бириниң чедирешкенин чыда улам улуг чедирешкенин боттанды-рып турганнар. Спорттук эртенде шөл хөзүгү үе иштинде ыржым апарган. Оркестрин байыр-лыг маржы эгелдэн сонда шөлге Май мурунун сопа-

дистиг чарыжың тилелгил-леринг колонналары кирип эгелдэн. Күчүлүг «МАЗ»-тың кузовунда «В. И. Ленинни төрттүгүн хүнүдөн бээр 110 чыл оюнга кылдыр беш чыл планын апрельдиң 10-да күөдөлдөргө» — деп бижип каан. Ол — болза «Каа-Хем» хөмүр-диз разрезиниң кол-лектив-дир. Тываның шак-терлары В. И. Ленинни, партия болгаш чакы удуртукчу-ларын портреттерин туудуп алган, хожуг-омак ийди баары-биле эркенер.

Шөлдө чекетер, плакаттар, туктар хөдөйгөш-ле турган. «Тыва электиг четкилер» деп бижип каан автомобиль муру-нунда Кызыл тукту Владимир Григорьевич Мамон туудуп ал-ган чоран. Ол Май мурунун социалистг чарыжынын тил-лектинг электомонтер бол-гаш чоллаачы. Бирги квартала чарыштыг тилелгени болгаш дээр коллективне тываскан Кызыл тукту туудурун аңаа лаадырткан. Оон чаты-биле улуг машинист Н. Воробьев, слесари В. Вертинников бол-гаш өскө-лаа чоргоз Азын эркенер.

(Төңүзү 2-и арында).

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНДАН, ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

Тыва АССР-нин Дээди Соединиң депутаты, СЭКП Кызыл хооромунун кежи-гүнү, Тыва АССР-нин сазыг министри Хорук оол Авыр-оолович Салчактын 1980 чылдың апрель 30-де хөдөртөн хөмөзүн СЭКП область комитети, Тыва АССР-нин Дээди Соединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлети ханы кажыдал-биле шыңгалып тур.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУ ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУ ТЫВА АССР-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ЧУРУКТАРДА: КЫЗЫЛДЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ЧЫСКААЛЫ.

Тувинская республика БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

2-ги арын ● 1980 ч. май 2

КАЖАНДАА УТТУНДУРБАС

1941 чылдың май-июнь ай-ларда Москвада Кожалар акадминистрациясынын сөөгү куртуунга бугуларга практикалык эртерин, доозаларын эке-дөөнөргө белгилеп турган бис.

Июнь 22-де Совет Эвдлели-не фашисттер Германия оор-бу-биле халлаан. Академия практикага турган сугуулар-дарын дааш-биле Москваже кийгирткан. Чепил келди.

Дүвүрээниң хүнер эгеле-ди. Кижиниң сагыш-бодалыга чүү кирбес дээр. Шериг хү-дээлгелер оолар болган кыс-тар шагдала даямалдыкка.

Чоруулар черлеринче баарынын айтылганын малай турган-дар. Казы өөренип турган эр-тер С. С. Соколов-биле эл-лел-ке, флотунга эки турган кызыл чорутарың билер, өөренип турган. Дүвүрээниң эгеле-дээр биле-де, оогайга бай-тылганын кырыңа үс хал-жышкан, дежурныйлар чер-леринге туртуула алдыныс.

Чырык имир чүве. Удат-паанда барың чүкте чер-дээр кызылдан эгеледи. Чамдык самолеттар доза адар отту эртин келген ол боор, чогуу-дурга үрер-боолар боолан тур-дулар. Самолеттер чогуулап келерге, малай-малай про-жекторлар дээрли дургаар, олуту-соду чырыктылап-ла эгеледи. Билан тура бир про-жектор самолетту отка туруп алганда, салдымайла-ла баар, өскөдөр база алаа дузла-жыр. Баштайгы хүнде немес-теринг самолеттар бомба-лашканын эртегинин 3 шак 53 минутта сокотканнар. Бомбалашкын чепилкиң чок болган. Бир талазында, малай бедиктен чүү дегил шыдаар боор, колдуңа-ла хоорай кызында ын туугуларын бомбалаан. Ийн талазында, Москваның агаар халлаш-канынга ууар камгалаан кочу-туу камгалаан турган. Кудумуларын болган шактар-дын азы-буру, бажы-бола-ган тур кылдар куруп каапкан. Немес ужуукулар хоорайны парашютка аска оттар-биле чырыктылап турган. Бажы-нар кырынга дежурныйлар улустуң кол-ла кылды ажалы ол оттарын, бир эвес өрт үзө, өжүрөр.

Июль 22-ден эгелеп кызыл ажылдым-ла ол апарган. Не-мес самолеттар хүнүн-не ке-жэ 9-10 шакта дүвүрелип эгеледи, эртегинин 4 шакта сокотканнар. Бистер эртеге чепир бажыңар кырынга олтура ко-нул, хүндүс экзменерге бе-лгилеп турдуу.

Миниң дүвүрээниң бай-далга күрөңгү экзменерин дү-жаал, 1941 чылдың август 12-де дээли эртеринин диплома-рын алдыныс. Казы доокан

өрүм С. С. Соколов, М. Н. Талар-оол, Н. М. Конгар бо-лаш О. К. Санчат Тываже ча-нылганылар. Оске эштеринс дайын эртерин байдалыга ча-гыртыл, салым-чаянын шит-тирлеп тарап чорупканнар.

С. М. Бүдөнний аттыг ийн шикелзин база доокан мен. Шериг барыл, фашистер-биле чаалжып кирер бугу бары-даалар бар турган. Чүгө даш-тын чуртун каматызы бол-ганым шалтыткан.

Ленин-районун шериг ко-миссариянын базарыга, фронт чогуунда девискээрке тускай ажил чорудар колаа ажыл-агыйын специалистере херек болган, ынчаган алаа челе бээрин сүмелди.

Орел, Брянск областтарын девискээринге ажалдаар ко-мандага кирди. Август айны сөөлүрээр ыннар халтыныс. Команданы удурун таву Орел аюорайга турган. Не-мештер ол үзө Витебск, Орша, Могилев, Гомель, Черняхов, Копотон, Суми хоорайларын эзелеккен. Брянск, Орел, Курск областтарга чүткүп ор-ганнар.

Сорулга чүд дээрге, кол-хостарын болган советтарын хамык малай фашистерге бербес, аралың-ла болза шуптуу ханы тылче сүрери турган. Малай машиналарга алаа демир-орук-биле сөөртүп калдыг-ла аргаар чок. Бугу-ле транспорт фронтунге шериг, чепсек, а ол шышак фронт чогуунда хамык фабрикалар-ны, заводтарын, үнелг чүл-дерин, кыргыңарын болган чаптарын тылче сөөртүргөн хаара туртуган. Малай сүре-ринге хей кижж кууж негес-тинип турган. Боо чүткен шы-

даар-ла-кыжж бугу фронт-же чорупкан чүс төлөдө, малай кыргыңар, алаа оол-лар, уруглар сүрүп эгеледи. Эч-не баштай Брянск обла-сты Злынка, Клиши, Унеча, Сураж, Стародуб районнарың инектерин, хойларын сүрүп чо-рупкан.

Мал сүрген кыргыңар, алаа оолдар, кыстар аштаан, суксан, ийн-хем самдараан бугулар, Совет кижилерин шыдамай, далай ажалыга карак кызыл, фашистерин көр хончу чогуу. Төрүн чур-тунга инаан, алаа бердигениң кижж кайгар.

Октябрын эгесинде ком-миссия ажалын доокан. Түне-линде Волга хемин кежир Башкирияже 15 миллион хире баш малды сүрүп чоруткан. Сүрүп алган малыныстың кол нурууу бедик продуктулуг, уксалыг колданырга хамаар-жыр. Дайын сөөлүнде мал ба-жын катат, өстүреринге ол улуг дузалыг болган.

Октябрь ол үзүнде Москва-га эки келдим. Академия Пе-тропавловскке көчкөн болду. Кудумулар хоорайга чазак чери, кол-кол камдала, эртер черлерин көжүп келди. Бир ай киресе Тываның элчин чери-ге азы-буру далаалар кү-сөдөп турган, декабрыда Тыва-га чынып келдим.

Ала-чуртун Улуг дайынның совет улус девискээр чүс чок маадырларын, тура-сору-жун көрүскөн. Ол бугу улус-тун херөөнү бодумун шы-даар шаам-биле үлүмүн кыр-дим. Улуг Тывага 35 чыл болуп турар, минча-ла-ла ол чылдар меңэ кажан-лаа у-тузубас.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
персоналдык пенсионер.

БАШТЫЧЫВЫСТЫН ЧОРУП ТУРГАН ЧЕРЛЕРИ

Делегейде баштайгы соци-алисттик нурунун үндүлгө-чизинин 1920 чылдың май 1-де каа чедип, чүну кылганы-ның дугайын «В. И. Ленинниң амыдыралының бир хүнү» деп экскурсия чугаалап турар. Москваның болгаш оң аалчы-ларын кичээгениң ол хаа-ра туруп турар.

Мичангы ол хүн Влади-мир Ильичте Бугу-эвилел-дин суботник-майыга кир-жиге-биле эгеледи.

Анык Совет республи-кага 1920 чылдың чазы көчүт берге турган. Чүт дайынның чедирген балыг-ларын эдил турган. Субот-ник баа ол сорулга-биле өрткен. Чүгө Москвага бе-лан алаа чартык миллион кижж киришкен.

...Экскурсия автобузу Москва хемин Морис То-рез аттыг эртеринге доктаа-лар. Моортан Кремльди көөрге, адыш оюнда дег.

Суботник үзүнде Ленин мааа ажылдап турган. Кыска хансарлар аразыда ол Кремльде шериг коман-дирлериниң курсанттары-биле Россиянын социалист-тик келер үзүндү дугай-нында чугалажып турган.

Эзөн болганда Влади-мир Ильич Театр шөлүңге, амыг Свердлов шөлүңге барган. Карл Марксага ту-раскаалды таваан байыр-лал байдалга ачтыкан. Алаа тургузар сабырага Ленин ат салып, баштайгы туубуларын тавакка сал-ган, Маркстын өөренилген ужу-дугайын дугайында кыска чүс чугаалап.

Театр шөлүңден ол Пре-чистинская, амыг Кропот-кинская эртеринге чоруккан. Орука бар чыда. Авто-мобиль Александров салты-кирер эжинге доктаа-рын дилэди. Револьсучи ба-лалчыларын аттарын би-

жээн багана чанынга чет-кен болган алаа кезек ка-да мыт чок турган.

Кропоткинская эртеринге ол «Халтаган күш-ажыл» деп турскаалдын таваан салырынын митингизинге кирешкен. турскаалдын эртериниң делегетин көртөн.

Хүнүн ийги чартынын Ильич Пресня, Бауман, За-москворецк, Балагусе-Ле-фортовск районнарын ажалчыларын аразыга эртерткен, митингилерге чүс чугаалап.

Ол үдө Ленин көрүп чоруп турганынын са-тышкынарындан алдыга, ол хүндүр байдал шынчыл, аныксыг хү-дөө, арынга хүлүмүрүт чайнап турган.

Май 2-нин эртегинде москвалык «Май бирги суботник» деп солунга Ле-нинниң «Москва-Казань де-

мир-ортуна баштайгы суб-ботниктен Бугу-россиянын суботник-майыка чедир» деп чүдүлү номчаан. Ийн Владимир Ильич мында деп бижээн: «Бис-тин суботниктеринс ча-гыс чыл дүргүдүлү бурун-гаар улуг базымны кыл-ган... Бис суботниктерин чылдар, он-он чылдарда ажылаан бис, оларны хөг-жүдөр, нештердир, экижи-дер, чаңчылар бис. Ком-мунист күш-ажылдын тилгелеринге челе бээр бис!».

Ленинниң өттүр көрүп, бодап турган дег, комму-нист суботниктер совет улустун амыдыралында бы-жы-биле кирген.

В. КНЯЗЕВ,
СЭТА-ның нөрр.
МОСКВА.

ДЯК ШАЙНЫ АРТАП ОРА...

Айыыл-ондак болча, шээр чок Атаканың бугууңда Шипшиң кының бээр орта Шинель сыртат, чымчагааштын. Салайлап (оңу балыг) Солдат хонуну бижип өр мен:

Дубону дуран-биле Туразында көрүп өр мен. Фашистерниң чанпыл ргу Мага-боттук эдин-ханын Шүүр дег үттей дээр-даа бол, Шүгүлү тилээш, амыраар мен.

Барын дөрт чыл эчиминде Башкырыңы танычылап, Дайылажып келим-даа, Тайбың кижин утундурбаан. Тилгениң үгөр-бооңу Дижин бе деп баай бээр мен.

Дыка-дына болай бээр, Тракторун сактып кээр мен— Аңгыс чарып чоран ышаш, Амыр шөлүн болу бээр мен. Тыва дылда «ногар» деп сес Диннаваан дег дидимчинер мен.

Чылдагааны—чааже кирген Дээди, бедик хүлээлгеде: Чырын тайбың кызыл чечээн Делегейниң кырын шыза Баардыр күзелимде Бодум тыным докнаттыган. 1944 ч.

Бедик үнүң дошлулурум кыгырт кыныл, Берлин четкен Маадырларын сактып келир. Дидимнерин алган ырлар хөмөйим Тилгениң хүнеринде чаңгаларым.

МЫНДЫГ БАЗА БОЛГУЛААР

НЫМ КЕЗИП КААПКАНЫЛ? СҮМЕ

Бичин оглунуң ыглаанын дыңнааш, авазы аңаа маңап челе бергеш, айтырган: — Чүге ыглай бердиң, ог-лум? Мырыңай чаш турда недиң турганы хөйлерин недиң ал-ган, оң чолдайып калган чечкенеринс айтты-шызаң, ыг-ламзырай ааран айтырган: — Хөйлериниң чечкенин кым кезип каапканыл? — Даартагы ничээлдерге кажан белеткенсе эки деп-дээр сен? — деп., бирги классчы Шуун анызы Фед-дан айтырган. — Бир эвес аваз ажы-чак болза, — шолодан ил-ген доран-на эгеле, амынмас болза — кемээни чем сонда, а аваз кайнаар-бир чер чорут-канда — даартагыне сонгаар-ладып болур сен—деп, Федя харыялаан.

О. ООРЖАК ШҮҮЛГЕН

Республика найысмалы-ның чурттаачылары Делегей-ийн ажыда чопарынын эл-сетке катташтыргалың хүү — Май 1-ге турскаал-кай байыр диктаторуна-га кырышкениң соода спортчу маргалаарга көөр Каз-шынк кеттиген, ары-шайрында ооршкү догдан, катки-көгүт кызылчалар болган оң аалчылар кул-турин болган дышаналы-ның Гастелло аттыг парын-че шуужуп эгеледи. Олар аңаа азы-буру оон-тогала, спортчу маргалааларын көөр дээш илаар чоруп турганнар. Хүндүкүң ийн шак чет-кеш турда-ла «Хүреш» стади-онун олуттарын уус додур-дурдуулар. Олар Май 1-ге ту-раскаалган «Шын» солуну-на шалың дээш чакыл болган дээш оларын чыгып келсе-ни ол. Тантай-ла 2 шак турда, үрер дөгүм «Дөгө-Баары»

бадырыптарга, мөгелер шөл-чө үнүп келгеш, девил-ле эгеле-дилер. Оларын аразында бе-дик арга-дуржулгалы-даа, шак мындай: уугу дөмгө-дөмгө маргалаага бир дугаар-лаа киржип турар мөгелер хөй болду. Баштайгы салгы-ларда арга-дуржулгалы, ко-чун мөгелер боттарың оңа-ларын чинги-биле амыр эртин турдулар.

Үш салыг сонда дөрт эң шымак мөгелер девил үнүп келди. Ол болза «Шыныч» шаңалы дээш моң мурун-да чылдарда болган хүреш-терге шүгүл, үжүрүлгөй чоран хостуг болган самбо хүрештерге ССРЭ-нин спорт мастери Иван Хураган, рес-публиканың каш дакыр че-мпиону, спортун национал хе-

вирлеринге РСФСР-ниң спорт мастери Олзей-оол Ооржак, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Кызылда педа-гогика институтунуң студент-ини Олзей Ооржак болган «Спарта» эки тура спорт ни-тиелелерин төлөдү Виктор Хестек олар-дэр.

Дөртүк салыг сонда И. Ху-раган биле Олзей Ооржак олар боттарынын, оларын оңта-шак артып калган. Оларын хүрешке И. Ооржак тилге-нин чепил алган, шүгүл, И. Хураган — үжүрүлгөй, В. Херте биле О. Ооржак чүткү, дөртүк черлерин ээлэ-нер.

«Шын» солунун тускай шаңалдарын ол солунун ре-дактору В. С. Шаравин байр-ланчыл байдалга ол спортчу-ларга тывыскаан.

В. ЧАДАМБА.

Телевидение

МАЙ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДА
10.00 — Меңээлер. 10.20 — Эртерин гимнастика. 10.45 — «Найраалын ковуруглер». Документалдык телефильмин баштайгы көргүзүү. 11.35 — «Хөгүг ноталар». 12.35 — «Де-мисагел бугу боду бердирер». Документалдык телефильмин баштайгы көргүзүү. 13.05 — «Музейлерде болган делегеле залларында». 13.35 — Орус улустун хөгүм херекселериниң үлгелерин оркестриниң концерт. 14.20 — «Москваның дашкыкы аалчылары». 14.35 — «Телекранда эң баштай». Чангыс көжөгелге балеттер: Р. Дрог — «Аракинда». И. Армистейер — «Аттыг шериг-нин доктаган чер». Л. Мин-чү — «Пахата». Ленинград-тын операның болган ташы-

«Ганна Главар» деп музыка-лыг телефильмин баштайгы көргүзүү. 00.15 — 01.10 — «Алпыларда харлыг фанта-зия». Тонгелде-мелээр.

МАЙ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДА
10.00 — «Ес. Информастыг программа. 10.40 — «Зарда-га чыскалыңар». 11.05 — Ле-нинград хоорайнын болган Ленинград областин профтех-өөрелдизинин Култура ба-жымынын бажыстер оркестри-нин концерт. 11.25 — «Будиль-ник». 11.55 — «Силерге, ала-кыскалар». 12.25 — «Спортлогот-тиржа». 12.40 — «Бистин ала-ларынмың мрлары». 13.10 — «Орус шөл». Документалдык телефильмин баштайгы көр-гүзүү. 14.10 — М. Глюка — «Руслан болган Людмила» деп операдан үнүлдөр. Диржи-рер — ССРЭ-нин улустун ар-тизи В. Дуларева. 14.40 — Мультифильмер программасы:

«Кымдан үлгөр алдыла», «Хана-карактыг дагаа огу», «Ойнааткын жураалары». 15.15 — Фильм-коңцерт. А. Таардовский — «Василий Тер-кин». РСФСР-нин улустун ар-тизи О. Табаков номчуру. 1-ги кезээ. 16.25 — Меңээлер. 16.40 — «Василий Теркин». Фильм-коңцерттин ийги кезээ. 17.45 — «Электрониктин жураалары». Хей сериалыг уран-чечеп телефильмин баштайгы көр-гүзүү. 2-ги сериалы — «Адым-«Б»-нин чажымы». 18.50 — Политиктиң тайбырлаакы Ю. А. Легунович тургазы. 19.20 — Коңцерт 19.45 — «Сон-га караанда чырык». Уран-че-чеп телефильмин баштайгы көр-гүзүү. 20.55 — «Катки-хөг-т». Останкинонун концерт сту-дентизин юмор кезээ-зи. 22.30 — «Ес. Информастыг программа. 23.05 — 00.45 — Футбол таалаы-биле ССРЭ-нин чемпионды. «Спартак» — «Торпел». В. И. Ленин аттыг Тенгелде-мелээр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

МАЙ 2-ДЕ

«НАИПРАЛ»: «Мультифильм чыныды» 9.30, «Адым болган огу» (2 се-риялыг) 10.40, 14.00, 17.20, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночымыды» 9.00, «Баштайгы эжим» 10.20, 11.50, «Хатты диле» 13.20, «Москва карак чаштарыга бү-зүрөөс» 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сылдыгы чаш» 10.00, «Судно доктар чер чогуунда хөлөг» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тайга импера-торунун тончузу» 10.00, 12.00, «Хондурч. Дельфина» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

МАЙ 3-ТЕ

«НАИПРАЛ»: «Мультифильм чыныды» 9.30, «Адым болган огу» (2 се-риялыг) 10.40, 14.00, 17.20, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночымыды» 9.00, «Баштайгы эжим» 10.20, 11.50, «Хатты диле» 13.20, «Москва карак чаштарыга бү-зүрөөс» 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сылдыгы чаш» 10.00, «Судно доктар чер чогуунда хөлөг» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тайга импера-торунун тончузу» 10.00, 12.00, «Хондурч. Дельфина» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның адреси:

Кызыл, Шестаков-Кравченко куумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 2-24-63 редакторун оралачыларынын 2-25-24, 2-31-75 карыскалгы секретарынын 2-23-35, секретариаттын 2-23-35 партияны амырал болгаш совет тургузат киялдеринин 2-37-13, пропаганда киялдеринин 2-31-75, култура киялдеринин 2-23-54, кезээ ажал-гы киялдеринин 2-21-47 улустур киялдеринин 2-31-75, чагаа киялдеринин 2-41-27, информация киялдеринин 2-20-60, корректорларын 2-27-41 буткалтарын 2-12-45 солун келбей барганда 2-32-75 телефонче доглар.

Тираж 17866. Чыгыш № 980.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР